

РУСКОТО КИНО НА XXI ВЕК СПОРЕД KINOPOISK.RU¹

доц. д.н. **Петя Александрова**

Резюме: Какво е постигнато за отминалите години на XXI век в руското кино? Колко филма са заснети, какви са приходите от тях, как се разпространяват? Кои са новите звезди? Кои филми се превръщат в любимци на масовата аудитория, а кои получават световно признание по фестивалите? Можем да направим някои изводи благодарение на проучването на Кинопоиск, осъществено съвместно с анализаторите на Яндекс. Разгледан е периодът 2001-2016 и неговите рефлексии в най-голямата руска база данни за кино. По-ново обобщаващо проучване се очаква през 2020 г.

Ключови думи: руско кино, Кинопоиск, филмова индустрия.

21ST CENTURY RUSSIAN CINEMA ACCORDING TO KINOPOISK.RU

Assoc. Prof. Petia Alexandrova, PhD, D.Sc.

email: palexandrova@nbu.bg

Summary: What has been achieved in the first two decades of 21st century in Russian cinema? How many films have been produced, what are the profits from them, how are they distributed? Who are the new stars? Which films are becoming the favorites of the audience and which are receiving worldwide recognition at festivals? We can develop some conclusions thanks to the research and statistics of Kinopoisk.ru (Russia's largest cinema database) and Yandex.ru. at the 2001-2016 period.

<https://doi.org/10.33919/ydmc.19.1.4>

Keywords: russian cinema, kinopoisk.ru, movie industry

Ново начало

През 2001 г. руското кино е далеч от благополучието – съмнителни инвеститори, разпространение, основно на касети и дискове, киносалони, превърнати в битпазари. Зрителите почти престават да ходят на кино. Обаче в първата половина на 2000 г. общото стабилизиране на икономиката въздейства освежително и на кинобизнеса: в големите градове се откриват съвременни зали и се появяват първите мултиплекси; доходите на зрителите нарастват и се появява потребност, но и възможност за развлечение; към телевизиите се стичат огромни рекламни капитали. Продуцентите реагират на ситуацията с увеличаване количеството и разширяване на разнообразието от филми, експериментирайки с научна фантастика, скъпоструващи военни драми, римейк на любими съветски филми и дори с авторско кино. И ако в края на 90-те години на XX век средното количество филми е 90 заглавия на година, то в средата на 2010-те тази цифра надхвърля 250. Общата сума, събрана като приходи от руски филми в разпространителската мрежа за 15 години, е един милиард и 78 милиона щатски долара.

Тематично и стилистично новият век започва като отглас на 90-те, но постепенно режисьорите се отдалечават от филми за бандити и войни, усвояват големите бюджети и правилата на комерсиалното кино, а някои дори преуспяват и в Холивуд. Първият успешен и действително голям пробив е „Нощна стража“ на Тимур Бекмамбетов.

Едновременно се появяват свежи гласове в авторското кино – така наречената „нова вълна“ режисьори като Хомерики, Попогребски, Хлебников, които от своя страна започват да превземат световните кинофестивали.

Вътре в гилдията годините не са особено спокойни: ту Съюзът на кинематографистите се разцепва, ту постоянно се променя системата на отпускане на субсидии, която се регламентира едва с появата на Фонд „Кино“, ту нов министър на

културата влече след себе си спорни последствия. С една дума – липсва стабилност.

Предпочитаните жанрове

В графата „жанр“ на kinopoisk.ru често се посочват по няколко категории и в изследването се отчитат всичките. В графиките на платформата са отразени абсолютните числа и може да се забележи, че драмите са повече от комедиите, а трилърите, кримитата и екшъните са приблизително изравнени. Най-малко популярни са биографичните и детски филми, музикалните и спортните.

Лесно може да се проследи количеството произведени филми: от скромните 68 заглавия през 2001 г. до 200 през 2008 г. и с леко спадане заради финансовата криза, нов подем след 2015 г. до 252 филма. Трябва да се отбележат две обстоятелства: производственият цикъл на един филм понякога продължава 2-3 години (затова и кризата се забелязва не веднага) и въвеждането на нова система на държавна подкрепа, която се отразява реално чак 2014-2015 г. Най-популярната тема по преценка на зрителите са филмите за войната (те имат и най-висок среден рейтинг). Филмите основно са в жанра „драма“: „Август 44-та“, „Девета рота“, „Сталинград“, „Битката за Севастопол“, но се намират и комедии („Петата невеста“). Друго важно обстоятелство е, че въпросът към зрителите е зададен общо и под „военни филми“ влизат филми за всякакви войни (Гражданска, Първа и Втора световни войни, в Афганистан и в Чечня).

Има няколко обяснения за тази популярност, описани на сайта. От една страна, подобни филми продължават традицията на класическото съветско кино и напомнят на зрителите за героите от миналото. От друга, те съчетават зрелище, адресирано към различни поколения и пол; има драматични обстоятелства, които провокират актьорите за създаване на сложни образи; има и ефектни батални сцени, изискващи големи бюджети и нестандартни технически решения. Да не забравяме, че в Русия, както и навсякъде по света, зрителите ходят на кино или за приятно прекарване на времето (това обяснява стабилният интерес към

комедиите), или за определен тип визуални ефекти, които до IMAX форматите се удовлетворяват именно чрез сложните постановъчни решения във военните филми.

Великолепната петорка

Търсачката на Яндекс определя значимостта на даден филм по три критерия: разпространителски приходи, количество оценки и рейтинг на Кинопоиск. Обхванати са около три хиляди пълнометражни игрални филма, но не всички намират признание сред публика и критика. Всяка година средно само 50-60 заглавия набират над 1000 оценки в Кинопоиск. И още по-малко получават висок рейтинг за одобрение – повече от 7,5 точки от възможните 10.

Как се подрежда класацията по трите показателя?

1. „Сталинград“, 2013. Приходи – 68 129 518 долара. Оценки 58 648. Рейтинг 5.7

2. „Ирония на съдбата. Продължение“, 2007. Приходи – 55 635 037 долара. Оценки 54 470. Рейтинг 5.2

3. „Вий“ 3D, 2013. Приходи – 39 539 416 долара. Оценки 41 382. Рейтинг 5.7

4. „Адмирал“, 2008. Приходи – 38 135 878 долара. Оценки 52 697. Рейтинг 7.0

5. „Елхички“, 2013. Приходи – 38 067 427 долара. Оценки 41 819. Рейтинг 6.5

Имайки предвид руската любов към военните филми, логично е, че най-касовият филм на новия век се оказва „Сталинград“ на Фьодор Бондарчук. Само за сведение, това е синът на Сергей Бондарчук (режисьор на един от най-касовите филми по съветско време „Война и мир“ по Лев Толстой, носител и на „Оскар“). Да не забравяме, че „Сталинград“ е първият руски филм, заснет във формат IMAX, което вкарва в киносалона дори скептичния зрител, решен да провери доколко местните кинаджии са майстори в новите технологии.

Най-касовите филми невинаги са и най-популярни сред зрителите. Спортната драма „Легенда 17“ за победата на съвет-

ския отбор по хокей не попада сред петте най-касови филми, но оглавява две други класации – за висок рейтинг и за количество оценки. Филмът има мащабно разпространение (1400 копия), но популярен и любим го прави преди всичко носталгията по съветските победи, добрият сценарий и силните актьорски изпълнения. Това произведение с Данила Козловски в главната роля се превръща в лидер по среден рейтинг на Кинопоиск – 8.03 точки и е един от двата (заедно с комедията „За какво говорят мъжете“), които надскачат бариерата от 100 000 оценки на потребители.

Руското кино на международните фестивали

Съдейки по наградите, най-уважаваният режисьор в чужбина е авторът на „Завръщане“, „Елена“, „Левиатан“ и „Нелюбов“ Андрей Звягинцев. Всеки негов филм е многократно награждаван в чужбина, с него са свързани всички значителни успехи в Кан (Награда на журито за „Нелюбов“, 2017; награда за най-добър сценарий за „Левиатан“, награда „Особен поглед“ за „Елена“, 2011). А номинацията на „Левиатан“ за „Оскар“ събужда ожесточени спорове вътре в страната. Затова и следващата негова номинация за „Нелюбов“ през 2017 не е по предложение на Русия.

На пръв поглед Берлинският кинофестивал пренебрегва руските режисьори – и наистина организаторите рядко включват заглавия в основния конкурс и само 2 филма („Русалка“ и „Как прекарах това лято“) си тръгват с награди. Но авторското и експериментално кино редовно се появява в програмите „Форум“ и „Панорама“ – там обръщат внимание на работата на Игор Волошин, Анна Меликян, Алексей Мизгирьов, Светлана Баскова.

Най – „лоялен“ към руското кино си остава Венецианският кинофестивал. Ако в Берлин и Кан руските филми така и не получават Голямата награда, то във Венеция „Златният лъв“ се връчва два пъти през това хилядолетие на Русия – за „Завръщане“ на Звягинцев и за „Фауст“ на Сокуров. А общо наградите от Мострата са 8 за 18 години.

През заглавията – накратко

Какви са заглавията на руските филми? Любов, ден и живот – тези обикновени думи най-често се виждат по плакатите на филмите. В Русия все още заглавието се определя най-често от продуцентите и зависи от техните предпочитания, а не от усилията на маркетинга. При това, ако в Холивуд еднаквите заглавия могат да бъдат оспорени от студиите чрез Асоциацията на продуцентите, то руският зрител лесно се обърква, избирайки между две „Звезди“ (2002 и 2014) или два „Да се живее“ (2010 и 2011). Поне се запазва тенденцията към лаконизъм – експериментите с дългите заглавия остават в началото на XXI век, но не продължават. От тежките конструкции на „Лов на ангели или четири любви на поета и прорицател“, „Не правете бисквити в лошо настроение“ или просто „Особености на националния лов през зимата“ руските кинаджии преминават към кратките и ударни варианти от една дума, които според изследователите на Кинопоиск се запомнят по-добре. Напоследък дългите заглавия се срещат в не повече от 1 % от случаите.

Видимият и невидим фронт – портрет на индустрията

Базата данни на Кинопоиск наброява 45280 души, взели участие в създаването на руски филми, сериали и анимация през периода 2001-2016. Става дума само за възлови фигури от производството, заети в киноиндустрията – продуценти, режисьори, актьори, сценаристи, оператори, художници, композитори и монтажисти, без техническия персонал. Уви, повече от половината участват само в един проект – по правило това са актьори, изиграли само една роля. Случва се един и същ човек да изпълнява няколко функции, например режисьор и сценарист (а понякога още актьор, монтажист и композитор – такъв е Юрий Биков). Най-често съвместяват и други професии режисьорите, след тях сценаристите и художник-постановчиците. Най-рядко това се случва на операторите, художниците по костюмите и декора – тези фундаментални професии изискват дълго обуче-

ние и търпелив труд, което рядко им позволява да се „отвлекат“ от основната работа.

Другото, което впечатлява, е преобладаващото мъжко царство сред важните хора в индустрията. Това е логично следствие на ситуацията: традиционно жените работят в авторското кино, което не стига до масовия зрител. Най-открояващият се филм за този период е „Питер FM“ на Оксана Бичкова и това е по-скоро изключение, което потвърждава правилото. Засега единствена в списъка сред най-влиятелните режисьори, продуценти, сценаристи, оператори и актьори е Оксана Акиншина – благодарение на нейния запомнящ се дебют в „Сестри“, участието във „Висоцки. Благодаря, че си жив“ и популярната комедия „Осем първи срещи“.

Другите места в рейтинга на актьорите са мъже, които по силата на възраст и типаж практически не са конкуренти. Най-разнопланов си остава Константин Хабенски, еднакво обичан и в популярните комедии, и във фестивалните драми, и във фентъзистата. Най-младият, но свърхпопулярен в списъка, е Данила Козловски. Дватама практически не се засичат на снимачни площадки. Изключението е във филма „Распутин“.

Рейтингът на режисьорите представлява минимодел на руското кино. Най-отгоре – пионерът в комерсиалното кино Тимур Бекмамбетов („Нощна стража“ и „Дневна стража“). Авторското кино е представено от вече покойния Алексей Балабанов, чиито филми пораждаат безкрайни спорове, и Андрей Звягинцев. Вероятно най-неочакваното име е на Сергей Бодров младши, който трагично загина още през 2002 г., но единственият му режисьорски опит „Сестри“ му осигурява вниманието и любовта на зрителите, а също и високи оценки от потребителите на Кинопоиск.

Сергей Селянов, продуцент на култовите филми на Алексей Балабанов, закономерно оглавява рейтинга на продуцентите, при това на него принадлежи и свърхуспешната анимация за тримата богатири, и многочислени експерименти с жанрово кино – от съвсем скромния „Момъкът от нашето гробище“ до нашумелия и сложен в техническо отношение „Призрак“.

Директорът на Първи телевизионен канал Константин Ернст поддържа като продуцент едновременно няколко ярки проекта, които определят отношението на зрителя към родното комерсиално кино – преди всичко „Нощна стража“ и „Дневна стража“, „Висоцки. Благодаря, че си жив“.

В листата на сценаристите преобладават имената на тези, които не са такива по професия (Бекмамбетов, естрадните артисти от „Квартет И“), а също и авторите на жанрови и комерсиални филми, които по правило са обвинявани в употребата на клишета. Изключения са Денис Ридимин, Юрий Коротков, Владимир Моисеенко и Александър Новотоцки. От признатите от критиката автори в рейтинга влиза само Алексей Балабанов, който е преводач по образование и автор на сценариите на всичките си филми.

Има и една особеност – това е формирането на творчески тандеми. Продуцентите предпочитат да работят с едни и същи режисьори, режисьорите – с едни и същи оператори и актьори. Така Андрей Звягинцев снима всичките си филми с оператора Михаил Кричман, Николай Лебедев избира за главната роля във филмите си Данила Козловски, а Тимур Бекмамбетов е убеден, че Константин Хабенски е един от факторите за успеха на филмите му. Сергей Селянов и Алексей Балабанов се запознават в студентското общежитие на ВГИК и стават другари, а след това и постоянни партньори: Селянов, сценарист и режисьор по образование, е продуцент на филмите на приятеля. Заедно са следвали и създателите на „Квартет И“: сега бившите състуденти от ГИТИС успешно се снимат в комедии и остават в съзнанието на зрителя като своеобразен бранд. Не могат да се пренебрегнат и роднинските връзки, които понякога прерастват в професионални: режисьорите често снимат във филмите си децата, съпругите и други членове на семейството. Така например започва кариерата на Константин Крюков: Фьодор Бондарчук кани племенника си (юрист и бижутер по образование) да се снима в „Деветата рота“.

Сериалите

Ако в началото на века се появяват по 50 сериала на година, то в края на разглеждания период производството се увеличава пет пъти. Телевизионните канали започват да експериментират с форматите и да адаптират чужди сериали. Обаче най-високи оценки от потребителите получават не скроените по готови щампи ситкоми, а екранизациите на класиката („Идиот“) и оригиналната история за Одеса от края на 1940-те („Ликвидация“). С най-много оценки (80 956) е комедийният сериал за всекидневието на лекарите „Интернисти“ – той изпреварва по количество оценки дори култовата „Бригада“ (72 434). Всъщност времето на „Бригада“ е отминало: в началото на века основно се произвеждат криминални и екшън сериали, но сега това са комедии и драми.

Капсула на киното

Като реверанс към своите потребители редакцията на Кинопоиск избира 15 филма, които и след 100 години ще дават представа на поколенията какво се е случвало в руската киноиндустрия в началото на XXI век. Не става дума кои от тях са най-интересни, характерни, ярки или просто най-добри – а един субективен избор, който да съдържа неуловимия образ на руското кино от този период. И той включва:

1. „Руската арка“, 2002, фентъзи, драма, детектив. 7.0
2. „Баварец“, 2003, драма, кримка, 6.9
3. „Завръщане“, 2003, трилър, драма, детектив. 7.8
4. „Разходка“, 2003, драма, мелодрама. 7.6
5. „Нощна стража“, фентъзи, трилър. 5.9
6. „Жмичка“, 2005, трилър, комедия, кримка, 7.0.
7. „Товар 200“, 2007, трилър, драма, 6.4.
8. „Русалка“, драма. 7.1.
9. „Как прекарах това лято“, 2010, драма. 6.8
10. „Шапито-шоу“, 2011, комедия. 7.5
11. „Легенда №17“, 2012, спорт, драма, биографичен. 8.0

12. „Географът изпи глобуса“, 2013, драма. 7.3

13. „Горчиво!“, 2013, комедия. 5.3

14. „Майор“, 2013, кримка, драма. 7.4.

15. „Левиатан“, 2014, драма. 6.9

Разглеждайки тази „представителна извадка“, се успокоявам, че тя ме удовлетворява поне по три критерия: разнообразие, критичност и чувство за съвременност.

Бележки

1. <https://www.kinopoisk.ru/> Проект на компанията Яндекс